

YAŞLILIKTA AİLE İLİŞKİLERİ

Family Relations of Elderly People

Seval GÜVEN

Yrd. Doç. Dr. Hacettepe Üniversitesi
Ev Ekonomisi Yüksekokulu Ev Ekonomisi
Bölümü Öğretim Üyesi

Yazının Geldiği Gün: 27.10.1999

ÖZET

Yüzyılımızdaki sosyo-ekonomik değişimlere bağlı olarak geniş aile yapısından çekirdek aileye dönüşüm hem kent hem de kırsal bölgelerdeki aileleri büyük ölçüde etkilemekte yaşlıya her türlü güvence sağlayan geniş aile sayısı azalmaktadır. Aile yapısındaki değişimler

akraba ilişkilerinin zayıflamasına neden olmakta, özellikle şehir hayatında etkin bir ekonomik role sahip olmayan yaşlılar ve aileleri bu durumdan etkilenerek aile ilişkilerinde farklı sorunlarla karşılaşabilmektedirler. Bu sorunların en aza indirilebilmesi için;

- Kuşaklararası ilişkiler psikolojik ve sosyolojik açıdan detaylı incelenmelidir.
- Yaşlı ve ailesinin istek ve ihtiyaçları dikkate alınarak gerekli organizasyonlar yapılmalıdır.
- Toplum yaşlılık ve yaşlılık dönemi özellikleri konusunda bilinçlendirilmelidir.

Anahtar sözcükler: Yaşlı, aile ilişkileri, aile

SUMMARY

In connection with socio-economic changes in our century, there has been a change from extended family into a nuclear family type. This change is affecting both rural families and urban families. The number of extended family type providing all kinds of security for the elderly people is decreasing. The changes in the structure of the family cause the weakening of bonds of relations among the members of the family. This situation affects the families and the elderly people who do not have an effective role especially in urban life. Because of this, such people can confront with different problems in family relations. For these problems to be reduced to the minimum, the relations among the generations should be studied in detail from psychological and sociological aspects. Considering the desires and the needs of the elderly and his family the necessary arrangement should be made. The society should be made conscious of the facts of the life of the elderly people.

Key words: Elderly, family relations, family

Yaşlılık sözcüğü yaşam süresinin geç dönemindeki gelişmenin devamını ve bireydeki değişimleri anlatır. Yaşlılık aynı zamanda yaşam karşısında kayıpların ve çöküşün görüldüğü bir dönem olup kültürel, çevresel ve ekonomik etmenlerin hazırladığı bir süreçtir ve göreceli bir kavramdır (Beauvoir, 1970). Her yaşlının ayrı bir biyolojik geçmişi, doğuştan, aileden gelen etkiler, eğitim ve iş deneyimleri, duygusal yaşamı vardır. Ayrıca bir toplumdaki diğerine ve çağa göre de farklılık gösteren yaşlılık yerine getirilmesi gereken gelişimsel görevi içeren bir süreç ve mücadeledir (Emiroğlu, 1995, 6). Her insanda yaşamakla ölmek arasında süren bu mücadelede; yaşlı bireyin uyum sağlama ve başarıya yeteneği; onun fiziksel sağlığı, kişiliği, önceki yaşam deneyimleri, yeterli maddi olanakları, tıbbi bakım, sosyal rolü ve sosyal etkinliklere katılma gibi aldığı toplumsal destek ve kültürel etmenlerle önemli ölçüde etkilenmektedir (Robert, Butler, 1974, 529). Bu nedenle yaşlılık, sadece biyolojik bir olay olmayıp, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir olaydır (Emiroğlu, 1995, 6).

İnsanlar yaşlandıkça yaşamın anlamı, özellikleri ve biçimleri de değişmektedir. Yaşlanmanın içerdiği fiziksel, psikolojik ve toplumsal değişimler bir yandan da onlarla başa çıkabilmek için bir takım stratejilerin geliştirilmesini, uygulanmasını, değiştirilmesini gerektirmektedir. Yaşlı kişilerin bireysel yaşamı için önemli olan değişimler aynı zamanda onların aile ve toplum yaşamını da etkilemektedir. (Onur, 1986, 105).

Aile hayatı, sağladığı her türlü destek ve yardımlarla birlikte, iyi ve u-

zun bir hayatın kapısını açacak tek anahtardır. Ev ve aile hayatı, bizler yaşlandıkça her gün biraz daha hayatımızın merkezi haline gelmekte, hayatımızı bütünüyle içine almaktadır. Yaşlılarımız, ister çocuklarıyla, isterse çocuklarından ayrı otursunlar, geçmişle bağ kuran halkalar olarak aile içerisinde belli bir yere ve role sahip olan atalardır. (Turgut, 1988, 63). Yaşlı için de aile başlıca psikolojik, toplumsal destek sistemidir. Tüm bunlara bağlı olarak diyebiliriz ki, yaşlılık aile içindeki insanlarla eşleri, çocukları, anne-babaları ve diğer aile fertleri arasında süren ilişkilerle bir arada gelişen bir olgudur (Baker ve ark., 1990, 20) ve yaşlılık konusu ele alınırken ailenin yapısı ilk anda incelenmesi gereken kurum olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü yaşlılık ve yaşlı aile yapısı içerisinde değerlendirilebilir (Elbruz, 1981, 34).

Yüzyılımızdaki gelişmeler yetişkinlerin ve yaşlıların yaşamlarına yeni bir içerik kazandırmaktadır (Emiroğlu, 1995, 26). Toplumsal değişme, endüstrileşme ve kentleşme sürecine bağlı olarak geniş aile yapısından çekirdek aileye dönüşüm, hem kent hem de kırsal bölgelerdeki aileleri büyük ölçüde etkilemekte, yaşlıya her türlü güvenceyi sağlayan geniş aile sayısı azalmaktadır (Kongar, 1972, 10). Aileler küçülmekte, ekonomik özellikleri değişmektedir. Buna bağlı olarak yeni değerler ortaya çıkmaktadır. Bunlardan en önemlisi ekonomik bağımsızlıktır. Diğerleri ise kadının ev dışında çalışmasıdır (Emiroğlu, 1995, 27). Ailenin yapısındaki bu değişiklikler akraba ilişkilerinin zayıflamasına neden olmakta, özellikle şehir hayatında etkin bir ekonomik role sahip olmayan

yaşlılar ve aileleri bu durumdan etkilenerek çeşitli sorunlarla karşılaşabilmektedirler (Kongar, 1972, 12).

- Hızlı toplumsal değişimlere bağlı olarak değişen değerlerin etkisiyle kuşaklar arası çatışmalar şiddetlenmektedir.

- Ailenin, yaşlı üyesine karşı sorumluluklarını yerine getirmesini engellemektedir.

- Sosyal güvenlik sistemlerimizin kapsamının sınırlı olması, yaşlının bakımı konusunda aileye altından kalkılması güç ekonomik yükler getirmektedir. Ayrıca yaşlıların da bu değişimlere paralel olarak sosyal, ekonomik, psikolojik ve fiziksel ihtiyaçları daha önceki yıllara göre değişmekte; değerleri, alışkanlıkları, rol ve davranışları da farklılaşmaktadır. Gelirin ve sosyal ilişkilerin azalması, sağlığın bozulması, barınma, ulaşım, boş zaman değerlendirilmesi, beslenme; bu dönemde yaşlılar için en önemli sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır (Emiroğlu, 1995, 37-39; Bilir, 1996, 16-24).

Kırsal alanda ise, ailesiyle birlikte oturan yaşlılar hala bir çok yönden kentlerde yaşayanlara göre daha avantajlıdır ve aile üyeleri tarafından desteklenmektedirler. Çevrelerinden daha çok saygı gördükleri gibi, uzun yıllar aile içindeki üst düzeydeki konumlarını sürdürme olanağına da sahiptirler. Geleneksel yapı içinde geniş aile, yaşlının ruhsal ve fizyolojik gereksinimlerini karşılamaya daha elverişlidir. Bu yapıda yaşlılık kentsel yapıdaki tersine otorite ve prestij sembolüdür. Çünkü yaşlı, aile içinde son sözü söyleyen, saygı duyulan, çevre ile ilişkilerinde ev halkını temsil eden

üye konumundadır. Yaşlı üyeleri ile birlikte yaşayan aileler ise; genellikle yaşlıya yardım ettikleri inancındadır (Emiroğlu, 1985, 67-69; DPT, 1988, 32-33).

Ancak gerçekte, yaşlı üye de gerek kırsal alanda, gerekse kentte yaşasın,

- çocuk bakımı,
- fiziksel gücü oranında evle ilgili faaliyetlerde bulunma,
- aile gelirini düzenlemede yardımcı olma,
- evde bulunma,
- üretim faaliyetlerine katılma,
- aile içinde insan ilişkilerini düzenleme,
- dini ve evrensel konularda rehberlik etme ve
- manevi alanda yerine getirdiği destekleyici roller gibi pek çok görevi üstlenerek aileye bir çok konuda yardımcı ve destek olmaktadır (Emiroğlu, 1985, 20).

Yapılan araştırmalar göstermektedir ki; bugün hala bir çok sanayileşmiş ve henüz sanayileşme aşamasında olan toplumlarda aileler, yaşlı akrabalarının bakımında ana görevi üstlenen topluluktur ve yaşlı akrabaların bakımının sağlanmasında ailenin temel rolü 30 yıldır açık olarak vurgulanmaktadır (Walker, 1991, 123). Yaşlılar ister ailelerle birlikte yaşasınlar, isterse ayrı yaşasınlar; aile içinde bulunduğu bir çok problem aile çatışmaları, ihmal ve bencillik gibi davranışlardan kaynaklansa bile bugün hale aile üyeleri ile yaşlılar arasındaki ilişkiler eskisi gibi sağlam ve güçlüdür (Hansson, Carpenter, 1994, 140).

Çünkü :

- Yaşlıların ailelerinden ayrı oturması aile bağlarının kopmuş olmasını ifade etmez. Geçmişte bu doğru olabilir, fakat bugün ulaşım imkanları fiziki uzaklığın aile üzerindeki ayırıcı etkisini fazlasıyla azaltmıştır. Çocuklar, anne-babalarından çok uzaklara gidebilirler, fakat telefon ederek, mektup yazarak ve ziyaretler yaparak onlarla uyumlu bir ilişki sürdürebilirler.

- Birlikte yaşamak, ailenin sağlam bir temel üzerine kurulmuş olduğunu göstermez. Dıştan bakıldığında ne kadar istikrarlı görünürse görünsün otoritenin tek elde toplandığı ailelerde daha çok gerilim vardır. Birlikte yaşamak, yaşlılarla yetişkin çocuklar arasında bağlantı kurma açısından hiç bir zaman önemli bir faktör değildir. Bu durum onların birbirlerine sıkı sıkıya bağlı olduklarını göstermez.

- Bugün insanlar daha geç evlenmekte ve daha uzun yaşamaktadırlar. Geniş aileler gittikçe azalmaktadır. Bütün bu gerçekler sonucu dört nesil bir arada birbirlerine destek olabilmektedirler. Nesiller arasındaki yaş farkının daha az olması nedeniyle, anne ve babalar çocuklarıyla aynı konuya ilgi duyabilmektedirler, problemlerin çözümünde, hatta fiziki bakımdan birbirlerine daha yakın ve bağlıdırlar.

- Geçmişe göre aile bireyleri arasında daha büyük anlayış ve sevgi vardır (Turgut, 1988, 23).

Aile Araştırma Kurumunun ülkemizde kuşaklararası iletişim konusunda yaptığı araştırmada yaşlıları ile birlikte veya herhangi bir şekilde yakın

ilişki içinde yaşayan ailelerin oranının %81.9 olduğu bulunmuştur. Ancak az olmakla birlikte ailelerinden ayrı ve görüşmeden yaşamayı seçen yaşlılar da vardır. (Bilgin, 1991, 53) Yaşlılar da aile kurumunun koruyucu, eğitici, sosyal güvenlik temin edici, psikolojik ve sosyal açılardan üyelerine güvenlik sağlayıcı hizmetleri yürütmesi nedeniyle aile ortamında kendi yerlerini daha güvenli ve anlamlı bulmaktadırlar (Morgan ve ark., 1988, 226). Özellikle kuşaklararası ilişkiler çerçevesi içinde anne-baba ile çocukları, anne-baba ile büyükanne-baba, büyükanne-baba ile torunlar-arası etkileşimler ve yakınlaşmalar, yaşlıyı hayata bağlayan önemli desteklerden biri olmaktadır (Baker ve ark., 1990, 35). Ayrıca aile üyelerinin de yaşlının bilgi ve deneyimlerinden yararlanmaları, yaşlılık döneminin sorunlarına uyum göstermeleri, aile bütünlüğünün korunması açısından son derece önemlidir.

Bu nedenle sağlık ve ekonomik sorunlar nedeniyle beraber yaşama durumunda olan yaşlı ve gençlerin kişilik özellikleri, değerleri, alışkanlıkları farklılık gösterse de uyum içinde yaşanabilmesi için;

- Ailede, evin yönetiminde çeşitli konulardaki sorumlulukların neler olduğu ve kimden ne beklendiği açıklığa kavuşturulmalı, gerekli ve yeterli anlayış gösterilmelidir.

- Ailede her bireyin zaman zaman hata yapabileceği dikkate alınmalıdır.

- Evde herkesin kişisel eşyasını güvenlikle koruyabileceği nitelikte olanaklar hazırlanmalı ve bu türden kişisel haklara saygı duyulmalıdır.

- Aile üyelerinin yaşının ve koşullarının getirdiği gizliliğe uygun bir yerleşme düzeni sağlanmalı ve buna gereken saygı gösterilmelidir.

- Aile üyelerinin yeteneklerinin tanınıp geliştirilmesi sağlanmalı ve kişilerin boş zamanlarını değerlendirme için olanaklar planlanmalıdır (kart oyunları, çiçek bakımı, koleksiyon, bulmacalar, küçük tamiratlar, el sanatları, müzik gibi). Çeşitli etkinliklerle aile üyeleri arasında uyum sağlanabilir ve gereksiz tartışma, dedikodu ve gücenmeler en alt düzeye indirilmiş olur.

- Bütün önleyici kurallara karşın, aile üyeleri arasında çatışma çıkarsa, çatışmaya katılan kişilerin hepsini dinlemek, sağlıklı karar almanın temel koşuludur. Özellikle yaşlıların, gençlerden farklı duygular içinde olduklarını unutmadan anlamaya ve gerekli ölçüde adil karar vermeye çalışmak gerekir.

- Özel günlerin kutlanması için aile üyeleri bir araya getirilerek anlamlı bir beraberliğin kurulup yerleştirilmesine çaba harcanmalıdır.

- Evde yapılan işler ve diğer etkinlikler ailenin tüm üyelerinin katkılarıyla planlanırsa ve sorumluluklar herkese, gücü ve isteği ölçüsünde gerçekçi ve adil bir şekilde dağıtılsa dayanışma artar.

- Beraber yaşamamanın zevkli ve yararlı yönlerini ön plana alan olumlu bir tutum geliştirilmelidir. Bu sayede her yaş ve ilgi düzeyindeki kişilerin tam bir uyum içinde yaşamaları sağlanacaktır (Bilen, 1983, 168-169).

Çocuklarından ayrı yaşayan yaşlılar ise çocuklarıyla yakın ilişki içerisinde

de kalma eğilimindedirler. Yetişkin çocuklarıyla ve torunlarıyla aynı evde yaşamayı istememelerine rağmen onlarla aynı çevrede oturmayı tercih etmektedirler. Sussman ve Adam tarafından yapılan araştırmalarda, yaşlıların çocuklarına ve torunlarına yardım ettiklerini, onların da kendi çocuklarından yardım aldıklarını göstermektedir. Bu yardım, evdeki tamirler ve ev işi, hastalıkta bakım, alışveriş ve çeşitli hediyeleri içermektedir. Yaşlı insanlar da çocuklarına para yardımı yapmakta, çeşitli hediyeler almakta, torunlarının bakımında yardımcı olmaktadır. (Sussman, 1965, 110; Adam, 1967, 257-266). Bu durum, yaşlı insanların aile üyeleri tarafından izole edilmediklerini ve bu iletişimin genellikle hoş bir şekilde olduğunu göstermektedir.

Ailede iletişimin uyum içinde olabilmesi için, çocukları ile oturmayan, ayrı yaşayan yaşlıların çocuklarından bekledikleri davranışlar vardır:

- Evlenen çocuklar ailelerine yakın yaşamalıdır.

- Eğer çocuklar yakında oturuyorlarsa, anne-babasını en az haftada bir kere ziyaret etmelidirler.

- Ailelerinden uzakta yaşayan çocuklar anne ve babalarına en az haftada bir kere mektup yazmalıdırlar.

- Çocuklar ailelerine karşı sorumlu olmalıdırlar (Barrow, 1986, 165).

Yaşlı kimseler için yakın akrabalar ve komşularla ilişkileri dengeli bir biçimde sürdürmek zorunluluğu vardır. Kuşkusuz farklı değer yargılarını temsil eden kimselerin pürüzsüz bir

beraberlik sürdürmesi pek beklene-
mez. Burada sağlanacak başarının
temeli, farklılıkları hoşgörü ile kar-
şılama ve paylaştıkları ortak yön-
lere temel ağırlık vermeye dayan-
maktadır. Beraberlik zorunluluk de-
ğil isteğe dayalı olduğundan birlikte
çalışma ve eğlenme, ailede yaşantı-
yı başarılı kılacaktır. Ayrıca özellikle
ayrı evlerde yaşayan yakın akrabala-
rının hem birbirinden haberdar ol-
ması, hem de gençlerin daha yaşlı
olan yakınlarının durumlarını ve so-
runlarını görerek anında önlem al-
maları bakımından da bu yakın iliş-
kiyi sürdürmeleri gerekmektedir.
(Bilgin, 1991, 60).

Ayrıca bugün bir çok yaşlı, yaşın i-
lerlemesi, hastalık ve ekonomik ne-
denlerle aileleri ile birlikte yaşamak
zorunda kalabilirler. Yetişkin bir in-
san olarak bütün hayatını bağımsız
bir şekilde geçirdikten sonra yaşlı-
lıkta birlikte hastalık ve rahatsızlık
nedeniyle başkalarına muhtaç hale
gelmek ise oldukça zordur. Bu du-
rumda tercih edilen yine kendi evle-
ri, yakınları ve yakın akrabalarından
yardım almaktır. Yapılan araştırmala-
rda benzer sonuçlar göze çarp-
maktadır. Yaşlandıkça çok daha
fazla sayıda yaşlı, çocuklarıyla bir-
likte veya onlara daha yakın bir yer-
de yaşamakta ve onlarla daha fazla
bağlantı kurmaktadır (Walker 1991,
126). Ayrıca çocuklarından daha
çok yardım görmekte dirler. Kendileri
ise çocuklarına daha az yardımcı
olmaktadırlar. İlerleyen yaş ve azala-
n güçle birlikte yaşlı kişinin oynadı-
ğı rol, bağımsızlıktan bağımlılığa
dönmektedir ve artık yaşlılar ziyaret
eden kimseler olacak yerde, ziyaret
edilen, bakıma ihtiyaç duyulan kim-
seler olmaktadır (Hansson,
Carpenter, 1994, 89).

Bu nedenle yaşlıların desteklenmesi
ve korunması aile hayatı açısından
önemli bir alanı oluşturmaktadır
(Gottlieb, 1991, 359). Ancak koru-
mayı, bakımı alan ve veren açısın-
dan riskler vardır ve toplumumuzda
yaygın olarak kabul edilen görüş, bu
görevin öncelikli olarak aile içinde
kadının üstlenmesi yönündedir. Ka-
dınlar doğal olarak bu bakım ve ko-
runmanın sağlanmasında ana mer-
kezi oluşturmaktadırlar. Onların fe-
dakarlığı, doğal olarak kabul edil-
mekte; yaşam koşullarına bağlı ola-
rak ortaya çıkabilecek sorunları dik-
kate alınmamaktadır. Amaç yaşlı
bireyin bağımlılığının giderilmesi ve
bunu sağlayacak kişinin sıkıntı için-
de bu görevi yerine getirmesinin en-
gellenmesi olmalıdır. Bu nedenle,
yaşlı bireylerin bakımında aile sis-
teminin geniş kapsamlı ele alınması
ve bakımın olumsuz yanlarının de-
ğerlendirilerek gereksinimlerin yete-
rince karşılanmasına yönelik çalı-
maların yapılması, aile üyelerine
yardımcı olunması açısından ge-
rekmektedir. Bu da evde bakım
sisteminin kurulması ile mümkündür
(Walker, 1991, 140).

Evde bakım, dünyanın bir çok ülke-
sinde bir çok kimse için günlük ya-
şamın bir parçasıdır. Bebek ve o-
kulöncesi çocukların bakımından,
kronik hastaların ve fiziksel özürle-
rin, yaşlıların bakımı, ağır hasta ve
ufak tefek ev işlerinden uzmanlaş-
mış ev bakımına kadar çeşitlilik
göstermektedir. Bu bakımdan yaşlı-
yı rahatlatarak, ailenin yükünü hafifletmek, yaşlı kişinin rehabilitasyonunda ailenin sağlayamadığı imkanlardan ihtiyacı olan aile üyesini yararlandırarak aileye destek sağlamak, çalışan kadınların aile bireylerine gündüz bakım sağlayarak ai-

lenin bütünlüğünü korumayı amaçlamaktadır (Mims, 1998; Kut, 1989, 51). Bu bakım ailede duygusal tatmin, kişisel gelişme ve yakın ilişkiler sağlaması açısından gerekli ve önemlidir (Gottlieb, 1991, 365).

Tüm bu nedenlerle toplumda yaşlı ve aile üyeleri arasında olumlu ve düzenli ilişkilerin sürdürülmesinde yerine getirilmesi gereken görevler vardır :

Şöyle ki ;

- Özellikle ülkemizde gerek sosyo-ekonomik etkenler sonucu aile yapısında meydana gelen değişimlere bağlı olarak geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına dönüşüm gerekse bilimsel ve teknolojik koşulların gelişmesine bağlı olarak sağlık ve çevre koşullarının iyileşmesi nüfus içerisinde yaşlı oranının artmasına neden olmaktadır. Bu durum dikkate alınırsa yaşlılığın ve yaşlılığın aileye getirdiği sorunların psikolojik ve sosyolojik açıdan detaylı incelenmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

- Her ne kadar toplumumuzda yaşlılık ve yaşlılıkla ilgili çalışmalar, düzenlemeler ve uygulamalar varsa da, bunun günün değişen koşullarına bağlı olarak daha etkili hale getirilip tüm topluma yaygınlaştırılması ve süreklilik kazandırılması gerekmektedir.

- Gerekli durumlarda yaşlıya evde bakım sağlayarak hizmetlerin organizasyonu ve denetimi, konuyla ilgili yetkili kurum ve kuruluşlarla yapılmalıdır.

- Daha önce başlatılmış olan yaşlı danışma merkezlerinin faaliyetlerine işlev kazandıracak yeni or-

ganizasyonlarla gidilmesi sağlanmalıdır.

- Ayrıca aile bireyleri ve yaşlılar, yaşlılık dönemine geçişin önemi ve yaşlılık sorunları konusunda yaygın ve örgün eğitimle sürekli bilinçlendirilmelidir.

Bu çalışmalar ailede yaşlıların sorunlarının en aza indirilmesinde yardımcı olacaktır.

KAYNAKLAR

ADAM, B. N. "Structured Factors Affecting Parented Aid to Married Children". *Journal of Marriage and the Family*, 29 (2), 1967, p. 257-266.

BAKER, M., A. Y. AMBERT. *Families*. Toronto: Mc Graw Hill Ryerson Limited. 1990.

BARROW, G. M. *Aging, The Individual, and Society*. New York: West Publishing Company. 1986.

BEAUVOIR, S. D. Yaşlılık C. 1. Çev: O. CANBERK, E. CANBERK, İstanbul: Milliyet, 1970.

BİLEN, M. *Ailede Kurumlarda ve Toplumda Sağlıklı İnsan İlişkileri*. Ankara: Teknik Basım Sanayi Matbaası, 1983

BİLİR, N. "Yaşlılıkta Sağlık ve Yaşam Kalitesi". *Yaşlılıkta Sağlık ve Yaşam Kalitesi Sempozyumu*. Ed: V. Kalınkara, F. Ersoy. Ankara: 1996.

BİLGİN, B. *Kuşaklar Arası İlişkiler. Aile Eğitimi Paneli. 10 Mayıs 1991*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1991.

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI. *Sosyal Yapı III. Nüfus Grupları*. Ankara: DPT, 1988.

ELBRUZ, L. *Ailenin Hukuk Açısından İncelenmesi İçin Teorik Çerçeve*. Ankara: Başbakanlık, DPT, 1981.

EMİROĞLU, V. *Yaşlılık ve Yaşının Sosyal Uyumunu*. Ankara : Şafak Matbaacılık, 1995

EMİROĞLU, V. **Çekirdeksiz Köyde Yaşlılar**. Ankara: DPT Sosyal Planlama Başkanlığı, 1985.

GOTTLIEB, B. H. "Social Support and Family Care of Elderly". **Canadian Journal of Aging**. 10: (4), 1991. p. 359-375.

HANSSON, R. O., B. N. CARPENTER. **Relationship In Old Age**. London: The Guilford Press. 1994.

KONGAR, E. **İzmir'de Kentsel Aile Yapısı**, Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği, 1972.

KUT, S. "Ailede Sosyal Refah ve Güvenlik", **Türk Ailesinin Sosyal ve Ekonomik Durumu Sempozyumu, 29 Haziran 1989**. Ankara: SHÇEK, 1989.

MORGAN, L., KUNSKENL, S. **Aging. The Social Context**. London: Pine Forge Press, 1998.

MİMS, K. B. "Caregiving for the Elderly". <http://www.hec.ohio-state.edu/famife/bulletin/volume2/bull24f.htm>. 11/05/1998.

ONUR, B. **Gelişim Psikolojisi**, Ankara: Verso, 1986.

ROBERT, N. M. D. BUTLER. "Successful Aging and The Role of The Life Review". **Journal of American Geriatric Society** 12:(12): 1974, p. 529.

SUSSMAN, M., B. "Relationships of Adult Children with Their Parents in United States". **Social Structure and the Family**. Ed: E. Shanas, F. B. Streib. New Jersey: Prentice Hall Inc, Englewood Cliffs, 1965.

TURGUT, T. **İyi Bir Uzun Hayata Doğru**. Çev: M. Puner, Ankara: Olgar Basımevi, 1988.

WALKER, A. "The Relationship Between The Family and the State In The Care of Older People". **Canadian Journal of Aging**. (10) 2, 1991, p. 123-126.

*